

Irena Žerjal

MIK KOZMOPOLITIZMA

Slovensko vprašanje! Torej obstaja ali ne? Narodnost. Nacionalnost tako rekoč. Tako vprašanje je vsekakor zastavljeno, sofisticirano ali ne, zastavljeno je od nekaterih največjih slovenskih sodobnih esejistov in bi skoroda predlagala, da ga razčistimo v latinščini - ali je narodnost ali je raznarodnost - in za tiste, ki še vedno trdijo, da obstaja kot pozitivna vrednota samo kozmopolitizem, bi bilo potrebno razčleniti ta pojav s hegeljanskega, aristotelovskega, marksistično leninističnega in maocetungovskega aspekta.

Kako bi predstavili dandanes sanje srednjega sloja? Zamislili so si neko družbo, kjer slovenstvo obstaja že samo po sebi. Je sicer med jeziki, ki težijo v čimprejšnje izginevanje s sosedskimi, jim je pa najvažnejše, da se ohrani kultura mitteleвроpe, pri srcu jim je skratka nekaj sredinskoevropskega, če se ob tem razvije slovenska bit kot nujna, jim je čisto vseeno.

Saj nihče ne dvomi o tem, da je evropska kultura, posebno v sredini stoletja, ko se proces združevanja vseh kontinentalnih kultur tako pospešeno dogaja in vsestransko oplaja, daleč od tega, da bi se razvijale same zase še tako majhne literature, naj bo v strahotnem cvetličnjaku smrti ali v stilu cvetličnjaka popevke, proti Avsenik - v cvetličnjaku brezskrbnosti.

Zgodilo se je in se še dogaja, da se posamezni kulturniki zavedajo vsemočih struktur, ne zavejo pa še njihove prve podstati, ki oplaja in pogojuje vse nastavbe. Resnica bo vsekakor v tem, da je pri vsem botrovala mnogo bolj tuja volja kot domača originalnost in to bo veljalo tudi za danes.

Do tod sega tragičnost, ki se tako razprostira za nami, je pa v naši zavesti in presneto se moramo truditi, da se raznovrstni šoki naših mladostnikov, ki so sprejeli samouničenje, ne razpase. Klice šokantnih dni bi morale biti za nami, toda destruktorji, ki hlinijo narodnost, bi morali najprej razgrniti zemljevid Evrope, preden nam pišejo o kakršnih koli predestiniranih mejah naših sosedov. Meje Slovenije so preobširne! Kermauner bi nemara rad imel samo Ljubljano, pa samo Probleme pa nobenih tržaških nagrajencev.

Potem ni nič čudnega, če mi svojega paketa ne bomo dobili, južni Tirolci pa so ga že. Kako ga ne bi! Predvsem so imeli zaledje, kjer se nikoli ni razpravljalo ali nemštvo obstaja ali ne. Nemci so vse sovražili, sebe pa

nikoli. Z nami pa bo po vsej verjetnosti najbrž nasprotno. Njihovo zaledje je vse drugačno od našega ljubljanskega širokovladja. To je pač nekaj drugega, če se pomembni mednarodni novinarji, publicisti, zgodovinarji in politiki zavzamejo za skupen problem, stalno preverjajo, ali se pogodbe izpolnjujejo, hodijo na teren, namazani z vsemogočimi zvezami v mednarodnem političnem svetu, vse drugače je, če cela generacija imenitnikov bdi v svojem patriarhalnem in varnem hegeljanskem svetu, pripravljena, da tudi dvajset let, ampak dvajset let intenzivno, stalno organizirano bdi nad svojim sorojaki, kar tudi v njih vzbuja ljubezen do svoje bitnosti in svojega bistva. Tako se lahko pride do svojih pravic, postopoma se pride tudi do česa drugega, če so seveda ljudje na to pripravljeni. V primeru pa, da je v matični domovini še vedno na vsej črti zastavljeno vprašanje, ali narod celo sam po sebi nastaja in se danes kot enotna jezikovna gmota lahko razvija, postane rešljivost narodne manjšine v tuji državi hudo zapleteno.

Mi namreč nimamo tirolske trme, oholosti, smo Čehom podobni nevojaški Evropejci. Družabno in velikodušno smo postali center, kamor se dnevno zatekajo begunci z vzhoda in tisti misteriozni vzhod je še vedno celo Slovenija. Pred kratkim sta pobegnili iz Slovenije, oz. Jugoslavije, dva mlada osemnajst, sedemnajst let stara mladeniča in zaprosila za politično zavetišče. Po beograjski vstaji lahko čez nekaj let pričakujemo še nekaj mladih ljudi, iz Italije pa zagotovo ne bo nobenega na ta misteriozni vzhod. Če iz Italije prebegneta v Francijo ali iz Francije v Švico dva nadebudneža, ne bo nikomur padlo v glavo, da bi tak prebeg na široko razglasili za politično zavetišče - toda tu ... Smo pač na občutljivem območju. V letu sedemdeset, na pragu novega tisočletja. Še vedno! Iz Avstrije ni menda na Tirolsko še nihče zaprosil za politično zavetišče in to zaslugo ima po svoje prav zgodovinska preteklost Avstrijcev. Nas je malo in še enkrat - vsakdo, ki pripada določeni politični stranki, mora biti v njej kot vernik in to dokaj nesamozavesten vernik. Posrečilo se nam ni niti to, da bi po tako enotni OF ostali enotni petindvajset let. Prišlo je do tega, da smo si ideološko mnogo bolj tuji kot pred vojno in zato ne pride do pravega skupnega zavzemanja.

Kakor smo za velikimi narodi zaostali v razčiščevanju odprtih poti v svet, tako tudi nimamo tradicionalnega neizprosnega vztrajanja v svojem, ki bi odtehtalo Solženicinove in Pasternakove svetovno znane aksiome: "Ostati hočem v Rusiji, govoriti hočem rusko in v tem jeziku tudi pisati, ker je tu moja domovina in je to moj rodni jezik."

Tako težke besede imajo v širokem obeležju velik odmev in nič manjšo zgodovinsko trdnost.

Dandanes mnogo govorimo o tem, da je prišlo na Tržaškem do velikega narodnega preporoda. To nam zagotavljajo politični delavci, novinarji, statistike. Preporod se kaže tudi drugod po Primorskem, toda ali bo zajel druge slovenske predele? Bomo pravi čas našli in vztrajali v enotnosti svojih načel, ali nas bo vsak dan našel nov orkan in razpršil v tujstvo. Smo sposobni najti tisto trdno oporo, ki je bila za OF ljubezen do SLOVENSTVA, a je od tega dandanes ostalo precej melanholično in prav nič trdno razpravljanje, ali je narod, ali smo v standardu evropskih velikih držav, itd. Besede, ki si jih lahko izmenjamo, so lahko najčudovitejše, toda kaj je resnični problem v naših revijah, zlasti v tistih slovenskih revijah, kjer se največ razpravlja in se porabi največ misli, ki gredo potem tudi v dejanja.

Po drugi strani pa težave, ki jih imamo, mi, ko vstopamo v Slovenijo s kakšno bolj polemično knjigo ali s kakšno bolj protidogmatsko leterarno revijo. Stvar je tako daleč zapletena, da zadnje čase niti ne vemo, kdo dirigira take prepovedi. Niti tega ne vemo, kje se sklepajo tajni kompromisi, da do takih prepovedi sploh pride. Slovenci v Italiji se borimo, žrtvujemo svoj prosti čas in naj bi bili prednja straža, v Ljubljani pa bodo razbiralí, kaj je etično in politično taktno, kaj je skratka etična politika v literaturi! Pred očmi imam prizor iz Bulajičevega filma Bitka na Neretvi. To je tam, kjer italijanski oficir noče streljati na sorojake, čeprav so njegovi sovražniki, so fašistična vojska, kateri se je iz prepričanja odrekel. Noče streljati na svoje domoročce in izsili pri poveljstvu, da ga pošljejo nad Nemce. Morda bi utegnili biti ta epizoda zelo poučna za tiste, ki pripravljajo indeks slovenskih knjig.

Če so stare slovenske vdove kmetice in upokojeni očanci premagali in še premagujejo v sebi stud do vsemogočih izprijenih frazeologij ter so v tržaški okolici ohranili gorečo ljubezen do svojega jezika, potem bi bilo častno še za marsikoga, ki mu ni treba misliti na vsakdanjo banalno zaposlitev, ki mu ni treba plačati boja za obstanek z najbanalnejšim delom, da pride brez pamtiveskega instinkta do spoznanja, kaj je dandanes manjšinska kultura. Mi izdajamo revije, toda odnos do teh naših revij je vedno enak, kakor je ravnotežje med kozmopolitizmom in rodoljubstvom še vedno enak.

Nekaj je namreč tudi neprerodniškega! V Trstu je po vojni maturiralo nekaj več kot šeststo dijakov. Iz tega bi se dalo sklepati, da bo povpraševanje po intelektualnem slovenskem branju malo drugačno, kot je. Tistega spontanega, kulture lačnega povpraševanja ni. Če bi se večina naših abiturientov ne strinjala s konceptijami revij Mosta ali Zaliva, potem bi zdrava reakcija bila, da bi pri revijah dobivali nekaj desetih pisem, vsaj trikrat več prispevkov iz Trsta, navodil, pripomb, tako pa imaš občutek, da je slovenska kultura pisane besede resnica, ki se ji ne moremo izogniti, a se je izogibamo. Ni dvoma, da je tudi čas, v katerem pišemo, la fin de millenaire. vzrok toliki brezdusnosti. Po napornem miselnem delu si je treba odpočiti možgane, iščejo se najraznovrstnejša razvedrila, pogostokrat nam vzamejo čas izleti, obiski, kultura pa postane po dokončani šolski obveznosti neredkoma suhoparno oddaljena zadevsčina v tem komputerskem obdobju. Lažje dosegljiva občila so radio in TV in prav s temi sredstvi so marsikje skušali intenzivneje seznaniti občinstvo z zahtevnejšimi kulturnimi vprašanji. Obstajati pa mora dialog med dogodki in dogajanjem, vzkliti bi morala modernejša povezava med revialnim in ekraniziranim dogajanjem. In če se že tolikokrat poziva k strpnosti, saj se stališča dokončno soočijo in konflikti dejansko rešujejo samo takrat, ko smo iskreni, tudi če navidezna debata izpada kot spopad. Saj mora biti spopad idej.

